

Asrın Felaketi Sonrası Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisine Göre Nereden Nereye?*

Doç. Dr. İnci Fatma KURTULGAN**, ORCID: 0000-0002-9749-2878, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye, ikurtulgan@gmail.com

Doç. Dr. Zümrüt Hatice ŞEKKEİ, ORCID: 0000-0001-5090-4372, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye, zhkipper@gmail.com

From Where to Where According To Maslow's Hierarchy of Needs After The Disaster of The Century?

Abstract

A major earthquake disaster centered in Kahramanmaraş, described as the "disaster of the century," occurred in Turkey on February 6th., 2023. On February 6th., at 04.17, a 7.7 magnitude earthquake occurred in Kahramanmaraş Pazarcık, and about nine hours later, a second earthquake with a magnitude of 7.6 occurred in Elbistan. These two significant earthquakes subsequent aftershocks resulted in extensive destruction, loss of life, and immense suffering in numerous districts, towns, and villages across 11 provinces. Within minutes, many people lost their homes, their loved ones, their jobs, belongings, and, tragically, some even lost limbs. This massive earthquake and harsh winter conditions, which people could not control or predict, left the surviving victims facing a mentally challenging process.

Within the scope of this study, the situations of earthquake victims will be examined in the context of Maslow's hierarchy of needs and it will be determined whether there are differences in the factors that motivate individuals before and after the earthquake. It was aimed to determine the effect of the events experienced by individuals on their motivation. For this purpose, a qualitative study was conducted through a semi-structured interview form with participants who experienced the earthquake in Kahramanmaraş, the main center of the earthquake. The findings reveal that participants likened the earthquake they experienced to a small-scale doomsday scenario. It was determined that the participants, who were motivated to meet the needs at the fourth and fifth levels in Maslow's hierarchy of needs before the earthquake, returned to the physiological and safety needs at the first and second levels after the earthquake. Moreover, it was observed that the earthquake had altered participants' perspectives on life.

Keywords: The Disaster of the Century, Maslow's Hierarchy of Needs, Motivation, Source of Life

Jel Classification: L20, M10, M19

Asrın Felaketi Sonrası Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisine Göre Nereden Nereye?

Özet

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de "Asrın felaketi" olarak nitelenen Kahramanmaraş merkezli büyük bir deprem felaketi yaşanmıştır. 6 Şubat sabahı saat 04.17'de Kahramanmaraş Pazarcık merkezli 7,7 büyüklüğünde bir deprem ve bu depremden yaklaşık 9 saat sonra Elbistan merkezli 7,6 büyüklüğünde ikinci bir deprem yaşanmıştır. Yaşanan bu iki büyük deprem ve sonrasında artçıları 11 ilde birçok ilçe, kasaba ve köyde büyük yıkımlara, ölümlere ve acılara neden olmuştur. Dakikalar içinde birçok insan evini, yuvasını, sevdiklerini, işini, uzuvlarını, sahip olduğu her şeyini kaybetmiştir. İnsanların kontrolleri dışında gelişen, sonuçlarını öngöremedikleri bu büyük depremin yanı sıra zorlu kış şartları da hayatta kalan deprem mağdurlarını ruhsal olarak zorlu bir süreçle karşı karşıya bırakmıştır. Bu çalışma kapsamında, deprem mağdurlarının içinde buldukları durum, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında ele alınacak, deprem öncesi ve deprem sonrası bireyleri motive eden unsurlarda bir farklılığın oluşup oluşmadığı incelenecektir. Bireylerin yaşadıkları olayların onların motivasyonları üzerindeki etkileri tespit edilmek istenmiştir. Bu amaçla depremin ana merkezi olan Kahramanmaraş'ta depremi yaşamış katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre katılımcıların yaşadıkları depremi adeta küçük çaplı kıyamet sahnesine benzettikleri görülmüştür. Deprem öncesinde Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde dördüncü ve beşinci basamakta yer alan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik motive olan katılımcıların deprem sonrası birinci ve ikinci basamakta yer alan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılama noktasına geri döndükleri tespit edilmiştir. Katılımcıların depremle birlikte hayata bakış açılarının değiştiği de gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Asrın Felaketi, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, Motivasyon, Yaşam Kaynağı.

JEL Sınıflandırması: L20, M10, M19

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiği kurallarına uyulduğu yazarlar tarafından taahhüt edilmektedir.

Yazar Katkı Oranları: Birinci yazarın katkı oranı %50; İkinci yazarın katkı oranı %50

Çıkar Beyanı: Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 01.12.2023 tarihli kararı ile etik yönünden uygun bulunmuştur.

*7-10 Kasım 2023 tarihinde düzenlenen 9. Uluslararası EMI Girişimcilik & Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

** Sorumlu Yazar

1. Giriş

İnsanın doğumundan itibaren yaşamı boyunca çok çeşitli gereksinimleri olmuştur. Bu gereksinimler araştırmacıların dikkatini çekmiş ve insanlar da zamanla bu gereksinimlerinin farkına ve önemine varmıştır (Çoban, 2021:112). Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremler gerek ekonomik gerekse sosyal yaşamda insanların güvensizlik ve belirsizlik hissine yol açmış, kaygı düzeylerini artırmıştır. Maslow'un insani gereksinimler piramidinin en üst basamağında doygunluğa ulaşan insanlar dahi basamağın ilk sırasında giderilmesi gereken temel fizyolojik ihtiyaçlarını giderememiş, kendini güvende hissetmemiştir. Asrın felaketinin yaşandığı dönem, iyi ve sağlıklı olma, kendini güvende hissetme ihtiyacı gibi en temel ihtiyaçların ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Birçok insan şehrin veya bölgenin varlıklı ailelerinden olmasına, fiziksel yönden her türlü imkâna sahip olmalarına rağmen büyük deprem sonrası kayıplar yaşamış, artçı sarsıntıların devam etmesi de insanları sürekli bir kaygı içerisinde yaşamak zorunda bırakmıştır. Güvenlik sebebiyle insanlar geride tüm anılarını, birikimlerini bırakarak başka şehirlere gitmek durumunda kalmıştır. Bu durum bireyler açısından güvenlik ihtiyacının ne derece önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Kula ve Çakar, 2015:197).

Yaşanılan büyük deprem felaketi sonrasında meydana gelen değişimlerin Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında katılımcıların içinde buldukları durumları değiştirip değiştirmediği ele alınmış, deprem öncesi ve deprem sonrası bireyleri motive eden unsurlarda bir farklılığın oluşup oluşmadığı incelenmiştir.

Deprem mağdurlarının temel ihtiyaçlara verdikleri önem ve motivasyonlarına etkileri nitel yöntem ile araştırılmıştır. Böylece Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı'na göre katılımcıların hangi basamak düzeyinde yer aldıkları tespit edilerek, motivasyonlarının artırılabilmesi için o basamaklara yönelik hangi unsurların onları motive ettiği belirlenmiştir. Katılımcıların deprem felaketi sonrası eski motivasyonlarının tekrar nasıl sağlanabileceğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Yapılan araştırmanın, insanların afet dönemlerinde fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının korunmasına dair değerli bir bakış açısı sağlayacağı öngörülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

**“Karnı aç bir insan için beşinci sınıf bir çorba,
birinci sınıf bir yağlıboya tablodan daha değerlidir.”
A.Maslow**

Kişilerin ihtiyaçları üzerine araştırmalar yapan psikolog Abraham Maslow, ihtiyaçların farklı şekillerde ve farklı zamanlarda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Maslow'a göre kişilerin ihtiyaçları sınırsız olup, bu ihtiyaçlar belirli bir düzen içerisinde birbirini izlemekte ve bir ihtiyaç giderildiğinde başka bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır (Walsh, 2011:791).

Maslow'a göre insanları motive etmenin temelinde ihtiyaçlar bulunmaktadır (Ercoşkun ve Nalçacı, 2005:362). Motivasyon, bireylere, gerçekleşmemiş ihtiyaçlarına dayalı güdülenme sağlayarak onları güçlendiren bir yönetim uygulamasıdır (Mehta, 2021:913). Motivasyon, kişinin kendisini hedeflere doğru yönlendiren psikolojik bir süreçtir. Üç temel unsurdan oluşmaktadır: yön, yoğunluk ve kalıcılık. Yön, bir aktivitenin diğerine tercih edilmesini, yoğunluk kişinin hedeflere yönelik gösterdiği çabayı, ısrar ise bireyin engellere veya olumsuz koşullara rağmen bir aktiviteye ne kadar süre devam ettiğini

ifade etmektedir (Sadri ve Bowen, 2011:44). İnsan motivasyonu ve ilişkileri teorileri arasında Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı temel bileşenlerden biridir (Maslow, 1943).

Abraham Maslow tarafından 1943 yılında literatüre giren Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramı psikoloğun klinik ortamda yaptığı araştırma sonuçlarını içermektedir (Walsh, 2011:790-791). Bu kuram, insan ihtiyaçlarının sınıflandırılması ile ilgili yaygın olarak kullanılan, büyük oranda kabul görmüş bir kuramdır. Çağdaş motivasyon kuramlarının gelişiminde temel olup hem teoride hem de uygulamada bireylerin motivasyonunun açıklanmasında rehber rolü oynamaktadır (Şengöz, 2022:164). Bu kurama göre; insanların fizyolojik, güvenlik, sosyal, özgüven gibi gelişimsel ihtiyaçları vardır. Bireyin ihtiyaçları, düşük düzeyli fizyolojik ihtiyaçlardan üst düzey kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarına doğru bir hiyerarşi içinde düzenlenir. Daha yüksek öncelikli ihtiyaçlar karşılanmadıkça, diğer seviyelerdeki ihtiyaçlar davranışı motive etmek için ortaya çıkmaz (Taşdemir ve Akın, 2023:427). Yani hiyerarşi içerisinde bir üst basamağa geçen bireyin alttaki basamaktan yeterli düzeyde ihtiyaçlarını karşılıyor olması beklenmektedir.

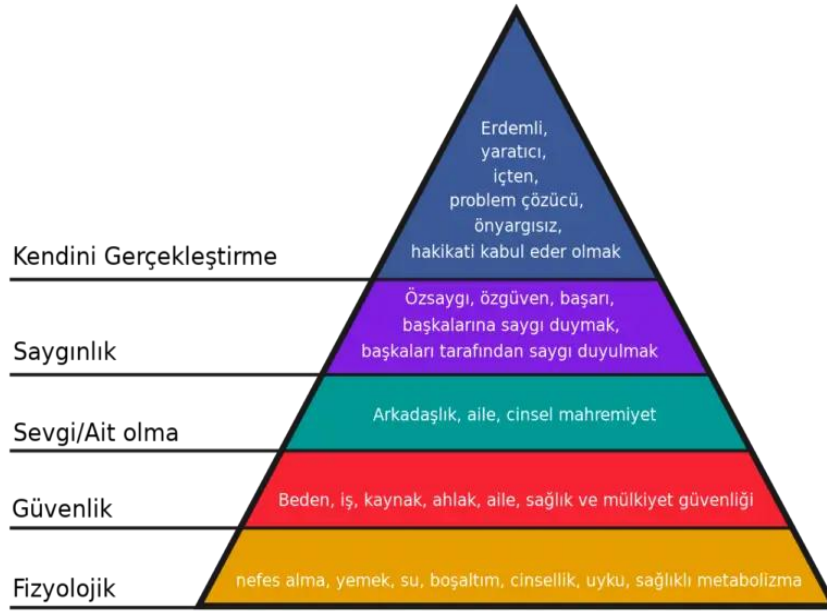
Şekil 1' de yer alan Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (1943) içerisinde en alt basamakta fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Fizyolojik ihtiyaçlar, temel içgüdüsel ihtiyaçlardır. Bireyin bir canlı olarak ihtiyaç duyduğu ve yaşamının kaynağı olan besin, su, hava, uyku, cinsellik ve boşaltım gibi ihtiyaçları fizyolojik ihtiyaçlar basamağında bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar bir insanın en öncelikli ihtiyacı olup, karşılanmadığında belirli bir süre sonra organizmanın hayati fonksiyonlarını yerine getirmesine engel olmaktadır.

Bu hiyerarşide fizyolojik ihtiyaçların hemen ardından güvenlik gelir. Güvenlik ihtiyaçları, fizyolojik ihtiyaçlar karşılandığında motive edicidir. İnsanlar, can ve mal varlıklarının korunmasına, geleceklerinin güvende olduğunu bilmeye, hem kendi hem aile bireylerinin geçimlerini sağlamak için bir iş güvencesine, sosyal sigortaya, güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarına, yeterli araç-gereçleri elde etmeye ihtiyaç duyarlar.

İnsanların fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanması sevgi ve aidiyet ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu aidiyet ve sevgi basamağı içerisinde toplumsal ilişkiler, ikili ilişkiler, sevmeye ve sevilme, arkadaşlık yapma, bağlılık, şefkat türündeki ihtiyaçlar söz konusudur. İnsanlar doğası gereği yalnız yaşayamazlar ve başkalarıyla iletişim kurmak isterler.

Dördüncü basamakta yer alan değer görme, saygınlık ihtiyacı içerisinde öz saygı, başarı, prestij, statü, kişinin toplum tarafından benimsenmesi ve takdir edilmesi, bağımsızlık, hakimiyet yer almaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması bireylerde özgüvene, güce ve yeterlilik hissine yol açar.

Beşinci ve son basamak olan kendini gerçekleştirme basamağı, alt basamaklardaki ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra insanların ulaşabileceği en son basamaktır. Diğer ihtiyaçları karşılanan insanlar bu noktada sahip oldukları potansiyelin, gizli kalmış yeteneklerinin farkına varır ve kendini gerçekleştirme içgüdüleriyle hareket eder. Zorlu hedefleri başarmak, kapasitesini artırmak, yeteneklerini geliştirmek, zamanında fırsat bulup yapamadığı hobilerine yönelmek, dünya turuna çıkmak gibi ihtiyaçlara yönelirler. İnsanların iç huzura eriştiği bir aşamadır.

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Maslow, 1943)

Şekil 1 incelendiğinde kuram içerisinde ilk iki basamağın yoğun olarak fizyolojik ihtiyaçlara yönelik, sonraki basamakların da yoğun olarak sosyolojik ve psikolojik ihtiyaçlara yönelik olduğu dikkat çekicidir. Maslow, bu kuramda bir alt basamaktaki ihtiyacın tamamının karşılanmasına gerek olmadan da yani ihtiyaç kısmen karşılanırsa da insanların kısmen de olsa tatmin olabileceğini ve bir sonraki basamakta tatmin arayabileceğini ifade etmektedir (Haque vd., 2014:63-64).

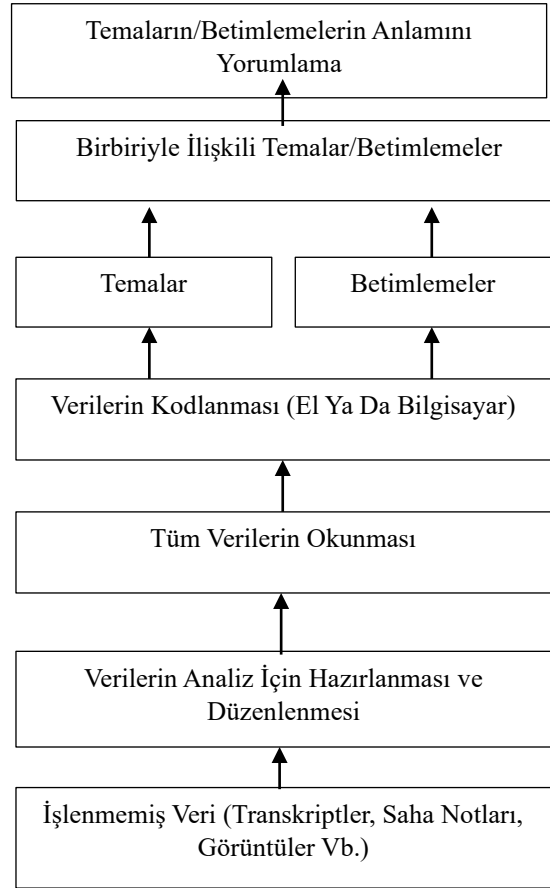
2.2. Yapılmış Çalışmalar

Afetler özelinde Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini uygulayan son nitel araştırmalar, felaketlerin insan motivasyonu ve davranışı üzerindeki etkilerine ilişkin değerli iç görüler sağlamıştır. Stowe vd., Maslow'un çerçevesini, COVID-19 salgını sırasında üniversite öğrencilerinin deneyimlediği duygusal evreleri analiz etmek için kullanmış ve bu evreleri daha geniş bir afet müdahalesi ve kurtarma bağlamına bağlamıştır. Bulguları, bireylerin belirsizlik ve kesintilerin psikolojik etkileriyle başa çıkmaya çalışırken, güvenlik ve aidiyet gibi temel ihtiyaçların karşılanmasının krizler sırasında çok önemli olduğunu göstermektedir (Stowe vd.,2021). Bu bulgular, Ryan vd. (2020)'nin, salgın sırasında hem bireysel hem de kolektif ihtiyaçları ele alan politikalara olan ihtiyacı vurgulamak için Maslow'un hiyerarşisini sağlıktaki sosyal belirleyicilerle bütünleştiren çalışmalarıyla uyumludur (Ryan vd., 2020).

Dahası, Desmet ve Fokkinga (2020), çalışmalarında Maslow'un orijinal piramidinin ötesine uzanan bir temel ihtiyaçlar tipolojisi sunarak, afetler bağlamında, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların birbirine bağlılığının anlaşılmasının, etkili insan merkezli tasarım için önemli olduğunu öne sürdüler (Desmet ve Fokkinga, 2020). Bu bakış açısı, Montag vd. (2020)'nin yapmış oldukları çalışmada da vurgulanmış, bireylerin krizler sırasında kendini gerçekleştirme yerine genellikle güvenlik ve sosyal ihtiyaçlarını önceliklendirdiğini ve varoluşsal tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında algılanan ihtiyaçlar hiyerarşisinde değişim yaşandığına dikkat çekilmiştir (Montag vd., 2020). Yakın tarihli nitel çalışmalar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin felaketler bağlamında insan davranışını anlamak için geçerli bir çerçeve olmaya devam ettiğini göstermiştir.

3. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde “Asrın felaketi” olarak adlandırılan Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşamış bireyler ile gerçekleştirilen nitel bir çalışmadır. Çalışmada, araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin sebebi, nitel araştırmanın, ele aldığı soruna ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlamaya yönelik bir yöntem olmasıdır (Klenke, 2016). Çalışmada deprem mağdurlarının görüşlerini detaylandırabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Aşağıda şekil 2’de nitel veri analizi aşamalarına değinilmiştir.

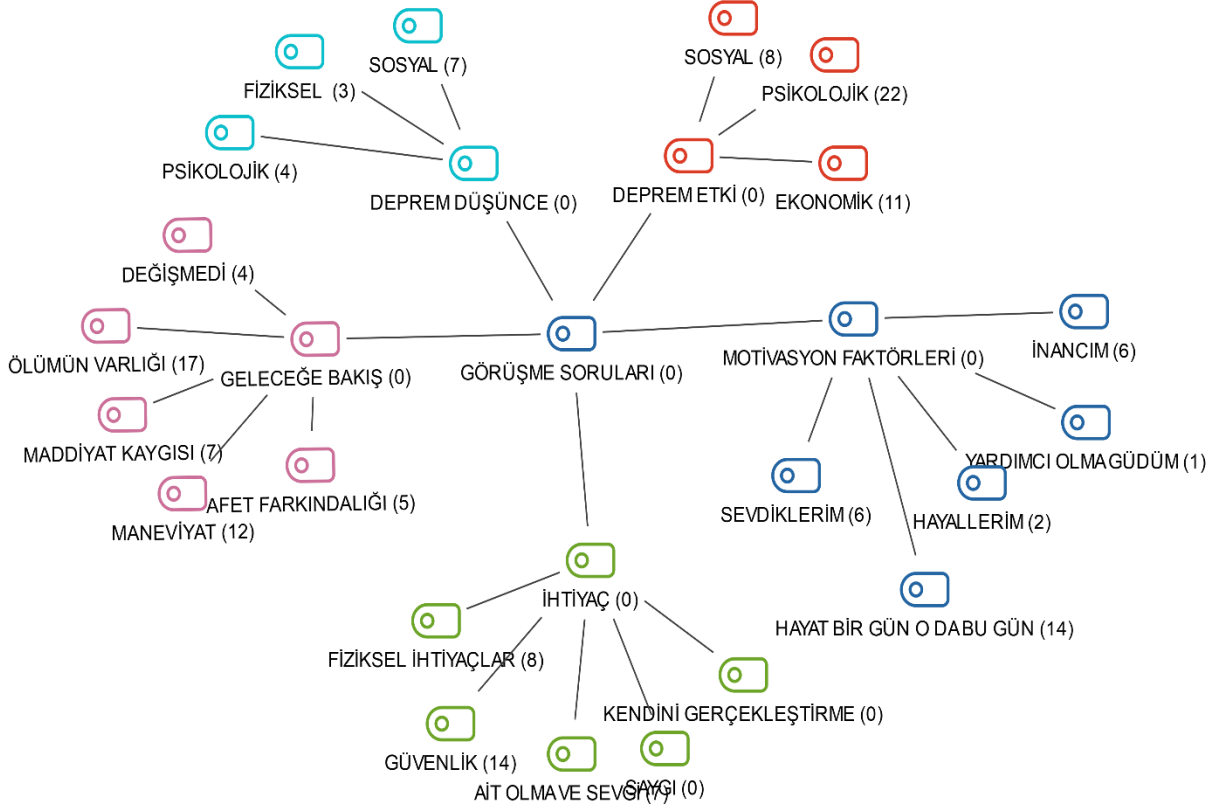
Şekil 2. Nitel Veri Analizi Aşamaları (Cresswell ve Cresswell, 2018)

Bu araştırmada problemin farkına varılmasıyla başlanan ilk aşamada belirlenen amaç doğrultusunda katılımcıların kolayca anlayabilmesi için açık bir şekilde görüşme formları hazırlanmış, görüşmelerden önce katılımcılara çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bu formda katılımcılardan aşağıdaki sorular yönetilmiştir.

1. Yaşanılan depreme ilişkin düşüncelerinizi nasıl tanımlarsınız?
2. Deprem sızlerde bıraktığı etkiler nelerdir?
3. Deprem sonrası hayata tutunmanıza sebep olan unsurlar, sizi motive eden faktörler nelerdir?
4. Deprem öncesi ve sonrasında ihtiyaçlarınızda farklılaşma yaşadınız mı (Fizyolojik, Güvenlik, Ait Olma ve Sevgi, Saygı, Kendini Gerçekleştirme) ?
5. Yaşadığımız deprem sonrası hayata bakış açınızda nasıl bir değişim yaşandı?

Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen cevaplar analiz için düzenlenmiştir. Elde edilen veriler transkribe edilip belgelenmiştir. Elde edilen veri seti, nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan bir veri analitiği türü olan betimleyici içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, "bir metindeki bazı kelimelerin belirli kurallara dayalı kodlar kullanılarak daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği sistematik, tekrarlanabilir bir tekniktir" (Büyüköztürk vd., 2013: 250).

Bu çalışmada, katılımcıların görüşleri Maxqda 20 nitel veri analiz yazılımı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuş, ana ve alt temalar oluşturulmuştur

Şekil 3. Çalışmanın Kod-Teori modeli

Araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği Lincoln ve Guba'nın (1985) önerdiği, inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ölçütleri dikkate alınarak sağlanmıştır (Elo vd. 2014). İç geçerliliği sağlayan inandırıcılığı artırmak için katılımcılarla yoğun etkileşim sağlanmış, onlara verilerin kullanımına dair bilgilendirme yapılmış, gizlilik konusunda teminat verilmiş ve onların dürüst geri bildirimler vermesi teşvik edilmiştir. Dış geçerlilik için de görüşülen kişilerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiş, katılımcıların görüşleri yorum katılmadan doğrudan alıntılanmış bulguların oluşturulması aşamasında detaylı betimlemeler yapılmıştır. Bu yolla bulgular derinlemesine ortaya konularak aktarılabirlik sağlanmıştır. Aktarılabirliği kanıtlamak için örneklem seçiminin nasıl yapıldığının, katılımcıların özelliklerinin ve ortamın açıkça ifade edilmesi gerektiğinden (Sharts-Hopko, 2002), elde edilen veri setleri katılımcılara da bildirilmiştir. İç güvenilirlik için tutarlılığın sağlanması amacıyla araştırma süreci detaylı bir şekilde tasarlanmış ve veriler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Daha sonra, bu kodlar bir araya getirilerek üzerlerinde uzlaşmıştır. Kodlar arası uzlaşma nitel araştırmaların güvenilirliği açısından oldukça önemlidir (Cresswell ve Cresswell, 2018). Teyit edilebilirlik açısından, veriler ve bulguları deneyimli akademisyenlere sunularak geri bildirim alınmıştır.

Ayrıca, öznel önyargıyı en aza indirmek için iki araştırmacının birlikte çalışması, verilerin analizinde çeşitlilik sağlayarak güvenilirliği artırmıştır.

Veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmış olup, görüşmeler Ağustos- Eylül 2023 tarihinde yüz yüze veya online uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Depremden etkilenen katılımcılara yarı yapılandırılmış görüşme formunda demografik sorular ile birlikte toplamda 9 soru yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar incelenerek kaydedilmiştir. 27 katılımcıdan alınan veriler sonrası görüşmeler sonlandırılmıştır. Çünkü verilerin doygunluğa ulaştığı ve tekrara başlandığı fark edilmiştir. Verilerin analizleri MAXQDA 24 programı ile yapılmıştır.

4. Bulgular

Çalışmada yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda ifade edilmiştir

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

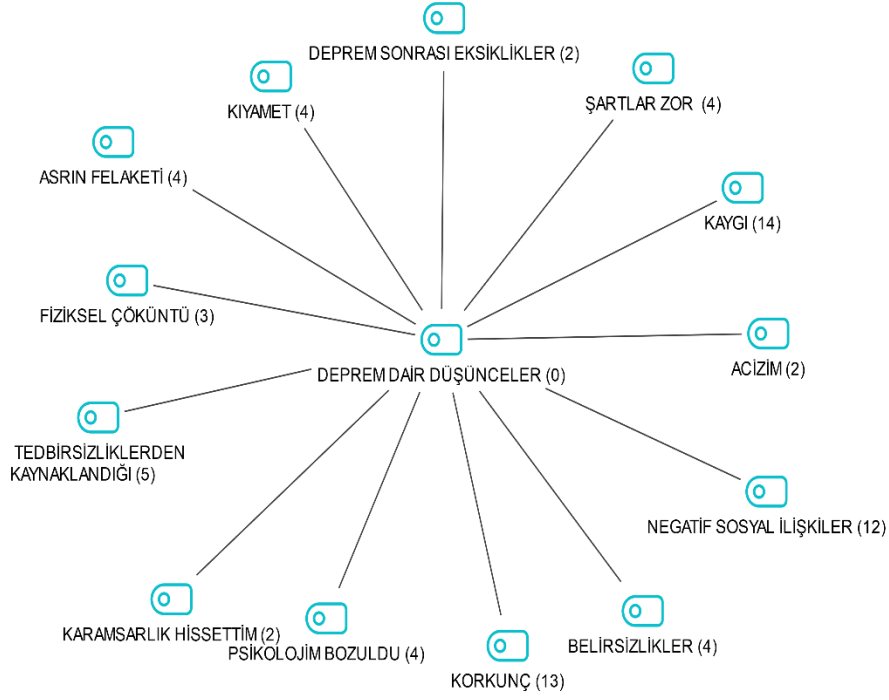
Çalışmada yer alan katılımcıların 9'u erkek, 18'i kadındır. Katılımcıların yaşları 28 ile 52 yaş aralığında yer almaktadır. Katılımcılardan 5'i 39, 4'ü 42, 2'si 46 ve 2'si 48 yaşındadır. Medeni durumları açısından incelendiğinde 22 katılımcı evli, 4 katılımcı bekarıdır. Gelir düzeyleri açısından katılımcıların 16'sının 30001 ve üzerinde bir gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların 6'sının 20001-25000 TL, 4'ünün 25001-30000 TL aralığında gelir elde ettiği bilgisi elde edilmiştir. Sahip oldukları çocuk sayısı açısından incelendiğinde katılımcıların 12'si 2 çocuk sahibi, 6'sı 1 çocuk sahibidir. 1 katılımcı 4 çocuk sahibi iken 2 katılımcı da 3 çocuk sahibidir.

4.2. MAXQDA Analiz Sonuçları

Çalışmada katılımcılara konunun amacına yönelik 5 soru sorulmuştur. Bu sorulara yönelik analizler aşağıda detaylı açıklanmaktadır

4.2.1. Katılımcıların yaşadıkları depreme ilişkin düşünceleri

Katılımcılara yaşadıkları depreme dair düşünceleri sorulduğunda, en çok korktuklarını (13) ve sonrası için kaygılandıklarını (14) ifade etmişlerdir (Şekil 4).

Şekil 4. Depreme Dair Düşüncelerin Kod Teori Modeli

Bu süreçte insanların birbirlerine negatif davrandığını (12), felaketin tedbirsizlikten kaynaklandığını (5), eksikliklerin yaşandığını (2) belirten katılımcılar, depremi asrın felaketi (4), kıyamet (4), acziyet (2) olarak adlandırmışlardır. Katılımcılardan bazıları düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

“Korku, endişe, panik. İnşallah bir daha yaşanmaz. Tekrar olur mu diye kaygılanıyorum. Asrın felaketi, zorluk, sıkıntı” (K, 35, Evli)

“İlk an yaşanan korku hala devam etmekte ayrıca ailem ve tanıdıklarım için de endişe yaşamaktayım.” (K, 39, Evli)

“Onu deprem değil de küçük kıyamet olarak tanımlayabilirim. Tek başıma yaşadığım ve her şey bitti artık dediğim ömrümün sonuna kadar da unutamayacağım korkunç bir geceydi” (E, 36, Evli)

“Gereken önlemler alınmadığı için çok insana çok yazık oldu” (K, 42, Evli)

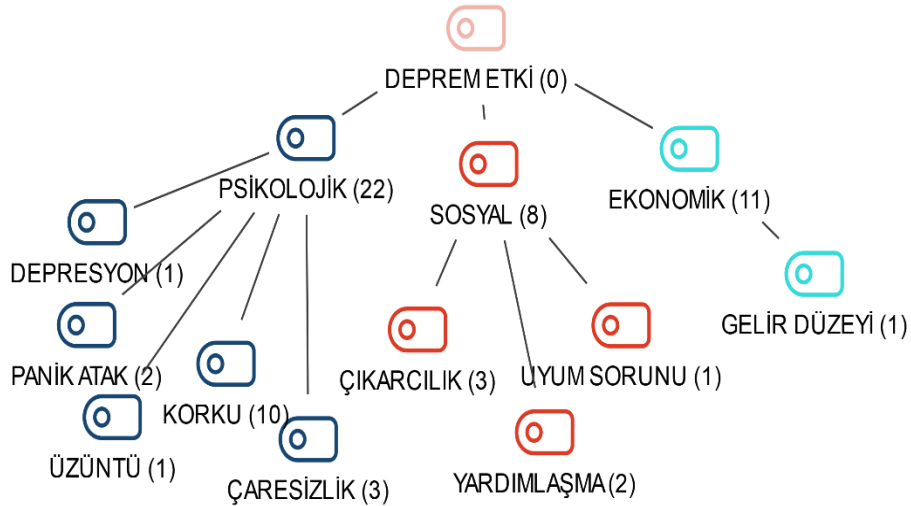
“Allah’tan geldi ona sözüümüz yok fakat tedbirsizlik hat safhada (E, 47, Bekar)

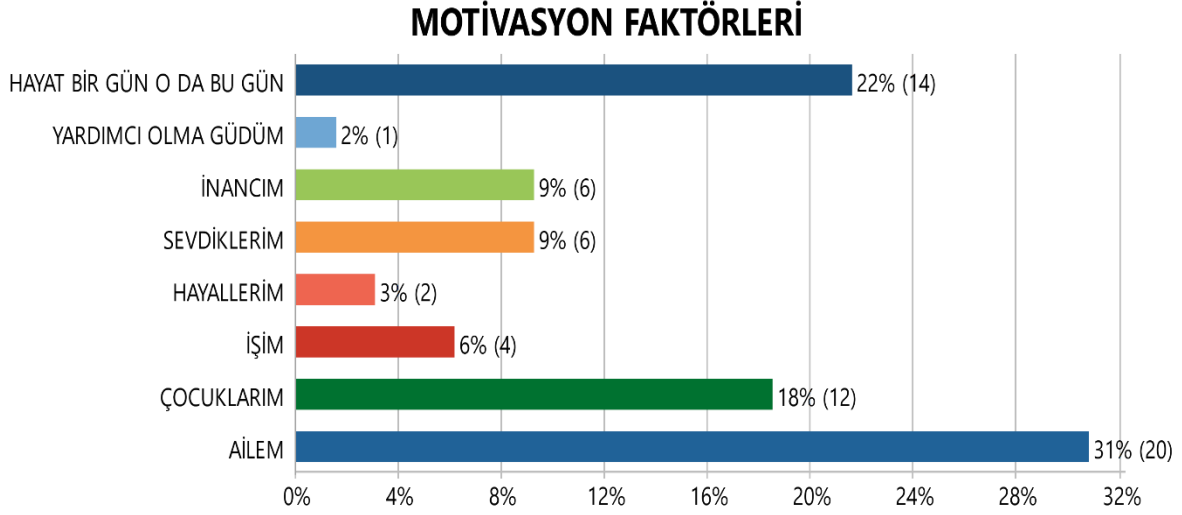
Şekil 5. Depreme dair düşünceler

4.2.2. Deprem katılımcılar üzerinde bıraktığı etkiler

Depremden etkilenen katılımcılara ilk olarak 6 Şubat Kahramanmaraş depremi ile ilgili neler düşündüğü sorulmuş ve en çok psikolojik olarak etkilendikleri cevabı alınmıştır. Psikolojik olarak etkilendim diyenlerin bir kısmı sadece “psikolojik olarak etkilendim” demekle yetinirken, büyük bir bölümü ise en çok korku ve kaygı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ikinci olarak da ekonomik olarak etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Ağırlıklı olarak etkilendikleri üçüncü kategori ise sosyal etkilerdir. Sosyal etki kodunda en çok tekrarlanan ifade depremin ardından çıkarıcılığın artması, yardımlaşmanın varlığı ve uyum sorunudur (şekil 6).

Şekil 6. Deprem etkisinin kod teori modeli

Şekil 8. Katılımcıların Motivasyon Faktörleri

Katılımcıların yorumları detaylı irdelendiğinde en çok tekrarlayan ifadelerin aşağıdakiler olduğu görülmektedir. Kod bulutu da bunu desteklemektedir (Şekil 9).

“Öncelikle çocuklarım, ailem, sevdiğim değer verdiğim dostlarım, arkadaşlarım. Hayat her şeye rağmen yaşanılmaya değer.” (K,37, Evli)

“İnancımız ve sevdiklerinizin zarar görmemiş olması” (E, 39, Evli)

“Sevdiklerimin iyi olması, gelir durumumun yeterli olması” (E, 52, Evli)

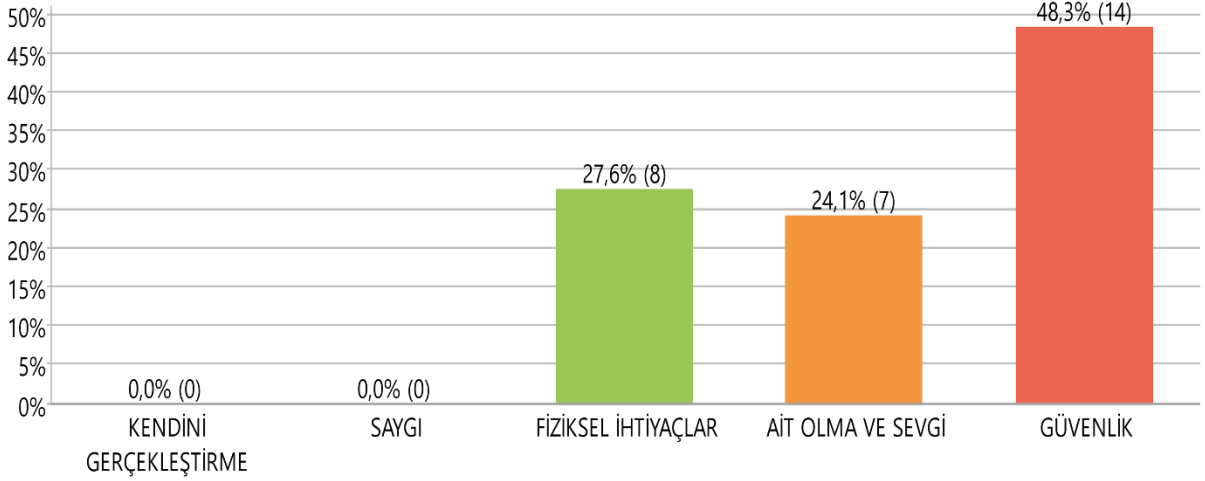
“Ailem ve sevdiklerimin hayatta olması yeter sebebi ve bu durum bunun dışındaki her şeyin bir şekilde yerine konulabileceği noktasında motive etti”. (K, 39, Evli)

Şekil 4. Deprem sonrası motivasyon faktörleri

4.2.4. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisine göre (Fizyolojik, Güvenlik, Ait Olma ve Sevgi, Saygı, Kendini Gerçekleştirme) deprem öncesi ve sonrasında ihtiyaçlardaki farklılaşmalar nelerdir?

Depremden sonra katılımcıların ihtiyaçlarının ne olduğuna dair sorulan sorularda en büyük ihtiyacın güvenlik (%48,28) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu ihtiyacı sırası ile %27,59 ile fiziksel ihtiyaçlar ve %24.14 ile ait olma ve sevgi ihtiyacı izlemektedir (Şekil 10). Can ve mal kayıplarının yaşandığı “asrın felaketi” olarak adlandırılan deprem sonrası oluşan ortamda saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları depremin hemen sonrasında önceliklerini kaybetmişlerdir.

Şekil 50. Deprem sonrası ihtiyaçların Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisine göre dağılımları

Bu soruya verilen cevaplardan bazıları aşağıda yer almaktadır. İhtiyaçlar kelime bulutu da bunu göstermektedir (Şekil 11).

“Kesinlikle, öncelikle güvenli alanlar, sevdiğimizle bir arada olmak ve yaşayabilecek kadar ihtiyaç karşılama” (E, 39, Evli)

“Öncelikle fiziksel olarak daha güvenilir bir evde ve koşullarda yaşama isteği (E, 33, Evli)

“Önemsemiş şeylerin öncelikleri değişti” (K, 28, Bekar)

“Ait olma ve sevgi en öndeymiş” (K, 53, Evli)

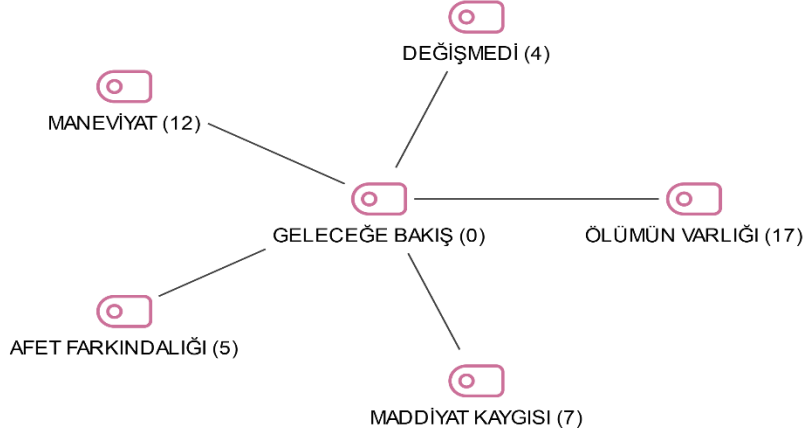
FİZİKSEL İHTİYAÇLAR
GÜVENLİK
AİT OLMA VE SEVGİ

Şekil 61. İhtiyaçlar Kelime Bulutu

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda deprem sürecinde öncelikli olan “güvenlik ihtiyacı” olmuş, “fiziksel ihtiyaçlar” ve “ait olma ve sevgi ihtiyacı” önem kazanmıştır. Normal şartlar altında bu katılımcıların demografik özellikleri dikkate alındığında çoğunun saygı basamağında olması, bazılarının ise kendilerini gerçekleştirme basamağına yönelmiş bulunması gerekirken bu süreçte hiçbir şekilde bu iki basamağında adı dahi geçmemektedir. Bu durum dikkate değer bir bulgudur.

4.2.5. Yaşanan deprem sonrası katılımcıların hayata bakış açılarının değişme düzeyi

Katılımcılara bakış açılarının değişip değişmediği sorusuna çoğu katılımcı “değişti” yanıtını verirken, çok az katılımcı “değişmedi” yanıtını vermiştir. “Değişti” diyen katılımcıların verdiği cevaplara göre ölümün varlığı ile yüzleşmenin (17) en fazla söylenen ifade olduğu görülmektedir (Şekil 12). Onu ise maneviyatın güçlenmesi ve maddiyat kaygısı (7) izlemektedir. Afetlere yönelik farkındalığın gelişmiş olması ise bir diğer bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 13).

Şekil 72. Geleceğe bakışa yönelik cevapların alt kodları

“Hayata bakış açım daha da genişledi diyebiliriz. Bazı şeyler anlamını yitirirken bazıları daha anlamlı hale geldi.” (E, 33, Evli)

“Hayatın çok geçici olduğu ve anlık yaşamak gerektiğini fark ettim. Günün tadını çıkarmak ve her güne uyanınca şükretmek gerek.” (K, 35, Bekar)

“Ölümün olduğu bir dünyada hiç bir şeyin çok önemli olmadığını düşünüyorum. Maneviyat daha önemli” (E, 50, Evli)

“Hayat gerçekten çok boş ve önemli olan tek şey ailemiz ve sevdiğimizlerle geçirdiğimiz güzel anlar” (K, 28, Evli)

“Ekonomik olarak birikim yapmanın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha farkına vardım. Sıfırdan bir hayat kurabilmem maddi getiri olmadan çok zor. Maddi kaygılarım var bir de memleketimde eskisinden daha iyi günler olur mu acaba?” (K, 46, Evli)

“Çok değişti. Artık hayat felsefem “ömür bir gün o da bugün” hiç bir şeyin garantisi yok. Bir varmışsın bir yokmuşsun. O yüzden günü güzelliklerle yaşamak lazım” (E, 32, Evli)

MANEVİYAT
AFET FARKINDALIĞI
ÖLÜMÜN VARLIĞI
MADDİYAT KAYGISI
DEĞİŞMEDİ

Şekil 83. Katılımcıların geleceğe bakış biçimleri

5. Sonuç

Abraham Maslow 1943 yılında temel insan ihtiyaçlarını sınıflandırdığı ve insan davranışlarının bu ihtiyaçlar tarafından motive edildiğini öne sürdüğü İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramını geliştirmiştir. 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremlerin insanların ihtiyaçları üzerinde etkili olduğu düşünülerek bu çalışmada Maslow'un kuramı kapsamında insanların ihtiyaçlarının ne şekilde etkilendiği araştırılmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan analiz sonucuna göre katılımcıların çoğunluğunun yaşadıkları deprem sonrasında Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne göre ikinci basamakta yer alan güvenlik ihtiyaçlarını karşılayarak motivasyonlarını sağlayabilecekleri anlaşılmıştır. Katılımcıların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için vazgeçilmez olan, daha çok fizyolojik gerekliliklerle ilgili yemek, içmek, uyumak, giyinmek, barınmak gibi zorunlu ihtiyaçlarını gidermeye çalıştıkları görülmüştür. Katılımcıların piramidin alttan ilk ve ikinci basamağına konuşlanmış halde, kaygıyla bekledikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda bir kısım katılımcının üçüncü basamakta yer alan ait olma ve sevgi ihtiyacına ihtiyaç duyduğu verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır.

Zorunlu ihtiyaçların eksikliği insan yaşamının sürdürülmesini engellerken; zorunlu olmayan ihtiyaçların eksikliği insanların yaşam kalitesini düşürür, yaşamdan memnuniyet duymalarını engeller. Zorunlu ve zorunlu olmayan ihtiyaçlar yaşa, cinsiyete, alışkanlıklara, her toplumun sosyal ve ekonomik yapısına, kültür düzeyine, çevre faktörüne, sosyal statüye ve zamana göre değişebilmektedir. 6 Şubat'ta yaşanan deprem sonrası ise bir gecede bireylerin ihtiyaçlarının değiştiğine şahit olunmuştur. Örneğin; bir gece önce gelir düzeyi yüksek bir birey her yıl gerçekleştirdiği yurt dışına seyahatten bir yenisine çıkmayı planlarken sabah uyandığında evini, yuvasını, işini kaybetmiş bir durumda kendini bulmuştur. Psikolojik açıdan yorgun düşmenin yanında ekonomik açıdan da sıkıntı içine girmiştir. Yine deprem öncesi evinde bir kuş sütü eksik misali yemek masaları çeşitli menülerle donatılan zengin bir iş insanı deprem sonrası bir ekmeğe muhtaç hale gelmiştir. Ya da bulunduğu ortamlarda saygı gören veya kanaat önderi olarak adlandırılan bir kişinin o sabah ilk aklına gelen ailesini kurtarıp güvenli bir ortam bulmak olmuştur. Toplumun ekonomik, sosyal düzeyi açısından farklı kademelerde bulunan bireyler yaşadıkları deprem felaketi sonrası aynı koşullarda aynı çaresizlikle bir araya gelmiştir.

Bu kapsamda bu çalışmada insan kaynakları ve yönetim uzmanlarının öne çıkan, "hayatlar tehdit altındayken sağlık ve güvenlik dışında geri kalan her şey ikinci planda kalır" (De Cieri ve Lazarova, 2021:3) sözlerinin doğruluğu da bir kez teyit edilmiştir.

Katılımcıların ihtiyaçlarının giderilerek yeni ihtiyaçların eksikliğinin hissedilmesi ve giderilmeye çalışması ile birlikte katılımcıların hiyerarşi basamaklarında üst sıralara çıkması sağlanabilecektir. Buna yönelik katılımcıların yer aldıkları basamaklardaki ihtiyaçlarına yönelik motivasyon uygulamalarının yapılması gerekmektedir. Sosyalleşme, arkadaşların, komşuların, iş arkadaşlarının desteği, yardımlaşma gibi bireyler arası ilişkilere bağlı olarak deprem mağdurlarının motivasyon düzeyi artırılabilir. Yine çalışan deprem mağdurlarına çalıştıkları kurumlar tarafından iş güvencesi sunulması, ücret ve yükselme fırsatı tanınması, ücret artışları gibi sunulan imkanlarla da motivasyon artışı sağlanabilecektir. Devlet desteğinin de bu süreçte önemi büyüktür. Yapılan ve yapılacak maddi ve manevi destekler iyileşme sürecinin daha etkin ve hızlı bir biçimde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bu noktada yerel yönetimlerin, resmi kurumların, STK'ların insanlara tıpkı bir psikolog gibi yaklaşımları, onları tanımaya çalışmaları, davranışlarını analiz etmeleri, onları anlamaları ve ihtiyaçlarına kulak vermeleri önem arz etmektedir. Bir örgütün genel performansı kesinlikle motive olmuş çalışanlara bağlıdır. Bu nedenle İnsan Kaynakları Yönetimi de motivasyon konusuna son derece odaklanmalı, depreme maruz kalmış çalışanlarının motivasyonlarını yükseltecek, onların güdülenmesine anlam kazandırabilecek iş güvenliği, maaş artışı gibi uygulamaları gerçekleştirmelidir.

Çalışmada, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi teorisinin doğal afetler bağlamında uygulanabilirliğini incelemiş ve elde edilen bulgular, bireylerin yaşadıkları travma sonrasında ihtiyaç hiyerarşilerinin nasıl değiştiğine dair önemli veriler sunmuştur. Bu bulguların daha önce yapılmış çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir. Bu nedenle literatüre katkı sunmaktadır. Ayrıca daha yeni deprem yaşamış bir ilde ve ilk defa gerçekleştirilmiş olması çalışmanın özgünlüğü göstermektedir. Tüm bu yöntemle yapılmış

çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. İlk olarak, katılımcıların yalnızca Kahramanmaraşlılardan oluşması, depremle ilgili görüşlerin belirli bir perspektiften ele alınmasına neden olmuştur. Depremi yaşamış farklı bölgelerden de katılımcıların dahil edilmesi, daha geniş bir bakış açısı sağlayacaktır. İkinci olarak, nitel araştırma yöntemi kullanılması, bulguların genellenebilirliğini sınırladığından sonuçlar yalnızca çalışmaya katılan katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır. Bunlara ek olarak, nitel analizin doğası gereği tam öznellikten kaçınmak mümkün olmamaktadır. Bu kısıtlar göz önüne alındığında, ileride yapılacak araştırmalarda 6 şubat depreminde farklı bölgelerde yaşayan ya da farklı zamanlarda çeşitli afet türlerine maruz kalan katılımcılarla daha kapsamlı çalışmalar önerilmektedir.

Kaynakça

- Buyukozturk, S., Kılıc Cakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş., and Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Creswell, J. W., and Creswell, J. D. (2018). Research design qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. 5th Edn (Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc)
- Çoban, G. S. (2021). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kendini gerçekleştirme basamağında gizil yetenekler, *European Journal of Educational & Social Sciences*, 6(1), 111-118.
- Desmet, Pieter, and Steven Fokkinga. 2020. "Beyond Maslow's Pyramid: Introducing a Typology of Thirteen Fundamental Needs for Human-Centered Design" *Multimodal Technologies and Interaction* 4, no. 3: 38. <https://doi.org/10.3390/mti4030038>
- Elo, S., Kääriäinen, M., Kanste, O., Pölkki, T., Utriainen, K. ve Kyngäs, H. (2014). Nitel İçerik Analizi: Güvenilirliğe Odaklanma. *Adaçayı Açık*, 4 (1). <https://doi.org/10.1177/2158244014522633>
- Ercoskun, M.H. & Nalçacı, A. (2005). Öğretimde psikolojik ihtiyaçların yeri ve önemi, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 353-370.
- Haque, M.F., Haque, M.A. & Islam, M.S. (2014). Motivational theories – a critical analysis, *ASA University Review*, 8(1): 61-68.
- Klenke, K. (2016). Qualitative research in the study of leadership. Emerald Group Publishing Limited.
- Kula, S. & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6 (12), 191-210.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Mehta, D. (2021). Motivation Maslow's hierarchy of needs. *International Journal of Law Management & Humanities*, 4(3).
- Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated with children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68-82.
- Montag, C., Sindermann, C., Lester, D., & Davis, K. L. (2020). Linking individual differences in satisfaction with each of maslow's needs to the big five personality traits and panksepp's primary emotional systems. *Heliyon*, 6(7), e04325. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04325>
- Ryan, B. J., Coppola, D. P., Canyon, D., Brickhouse, M., & Swienton, R. E. (2020). Covid-19 community stabilization and sustainability framework: an integration of the maslow hierarchy of needs and social determinants of health. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 14(5), 623-629. <https://doi.org/10.1017/dmp.2020.109>
- Sadri Golnaz & Bowen, R. Clarke. (2011). Maslow's hierarchy of needs is still a reliable guide to motivating staff. *Industrial Engineer*, 43(10), 44-48.
- Sharts-Hopko, N. C. (2002). Assessing rigor in qualitative research. *Journal of the Association of Nurses In Aids Care*, 13 (4), 84-86.
- Stowe, A., Upshaw, K., Estep, C., & Lanzi, R. G. (2021). Getting to the Sandbar: Understanding the Emotional Phases of COVID-19 Among College and University Students. *Psychological Reports*, 125(6), 2956-2980. <https://doi.org/10.1177/00332941211028105>

- Şengöz, M. (2022). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Modeli'nin bütünleşik bir süreç olarak yeniden yorumlanması. JRES, 9(1), 164-173.
- Taşdemir, D.Ç. & Akın, G.C. (2023). An empirical look from Maslow's hierarchy of needs theory to relationship between work-life balance and occupational safety. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 27(2), 425-436.
- Walsh, P. R (2011), Creating a “values” chain for sustainable development in developing nations: where Maslow meets Porter. Environment, Development and Sustainability, 13(4): 789-805